

GÜVENİLİR OLMANIN ÖNEMİ*

İnsanın, maddî yönü itibariyle gıdaya; yemeye içmeye ihtiyacı olduğu gibi, manevî yönü itibariyle de iman, ibadet ve güzel ahlâk prensiplerine ihtiyacı vardır. İnsan gıdasız kalınca zayıflayıp güç ve kuvvetten düştüğü gibi; iman, ibadet ve güzel ahlâktan uzaklaştığı zaman manen ayakta kalamaz ve sonunda yıkılır. İşte manen yıkılmamanın ve iyiler içerisinde kalabilmenin yolunu ve çaresini bulmaya çalışmak herhalde hepimiz için en önemli mesele olsa gerek. Zira söz konusu olan ebedî kurtuluş ve mutluluğumuzdur. Bu kurtuluş yolu da Kur'ân'ın ifadesiyle Hz. Peygamber'e tabi olmaktan geçer.

Müslümanların en önemli açmazlarından biri de Hz. Peygambere tabi olma (veya olmama) meselesidir. Bu konuda hassasiyet gösterenler dahi zaman zaman eksik ya da yanlış bir anlayışa sahip bulunabilmektedirler. Şöyle ki: "Hz. Peygamber'in sünnetine uymak" konusu sadece ibadet ve taat konularına hasredilmekte, gündelik hayatı ile ahlâkla ilgili uygulama ve tavsiyeleri bir şekilde göz ardı edilebilmektedir. Hâlbuki Hz. Peygamber (s.a.s.), müminin iman ve ibadete ait nitelikleri yanında pratik hayatla ilgili alanları da ön plana çıkarır. İşte güvenilir olmak, bu pratik nitelikler içerisinde önemli bir yer tutar. Nitekim kurtuluşa erecek müminlerin özelliklerini sayan,

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ

* Bu metin Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı Dr. Sadık ERASLAN tarafından hazırlanmıştır.

“Yine onlar ki, emanetlerine ve verdikleri söze riayet ederler.”¹ âyet-i kerimesi bu konuyu ön plana çıkarmaktadır.

Hz. Peygamber de bu hususla ilgili hadis-i şerifinde şöyle buyurur:

الْمُؤْمِنُ مَنْ أَمِنَهُ النَّاسُ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ

“Olgun mümin, insanların malları ve canları konusunda kendisinden emin olduğu kişidir.”² Zaten ibadet alanı dâhil, cemiyet hayatının huzuru ve mutluluğu bu prensiplerin yaşanmasına bağlıdır. Zira doğruluk, dürüstlük ve güvenin olmadığı bir cemiyet hayatında huzur ve başarıdan söz etmek çok zordur. Fertleri güven vermeyen bir toplum, temeli zayıf binaya benzer; çökme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu tehlikeyi önlemenin temel çaresi, Hz. Âişe validemizin “Kur’ân’ın ta kendisi” diye tanımladığı Hz. Peygamber’in ahlâk prensipleridir. Kur’ân’ın ifadesiyle o, bizim için “usve-i hasene”dir. Örneğimiz ve hayat rehberimiz odur. Doğruluk, dürüstlük ve güvenilirliğin önem ve ehemmiyet mesajını ancak hakkiyle ondan alabiliriz.

Doğruluk ve Dürüstlük

İslâm’ın temel ahlâkî ilkelerinden ikisini ifade eden doğruluk ve dürüstlük bir müslümanın mutlaka sahip olması gereken vasıflardır. “Doğruluk” daha ziyade söz ve konuşma ile ilgilidir. “Dürüstlük” ise davranış ağırlıklıdır. Müslüman doğru sözlü olduğu gibi davranışlarında da dürüst ve samimidir. Özü ile sözü tutarlılık arz eder. Doğru ve iyi konuşur, davranışları ile de söylediklerini onaylar. Aksi tutum, İslâm ahlâkına, dinin özüne aykırıdır. Nitekim bu konuda Cenâb-ı Hak kullarını şöyle uyarmaktadır:

¹ Mu’minûn, 23/8.

² İbn Mâce, “Fiten”, 2.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ
تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ

“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük gazap gerektiren bir iştir.”³

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s.)’e yöneltilen,

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ

“Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol”⁴ emri doğruluk ve dürüstlüğü din olgusu içinde işgal ettiği yere işaret etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) de “Beni Hûd sûresi kocalttı” buyurarak bu ilkeyi uygulama ve insanlara benimsetme konusunda harcadığı çabaya dikkatleri çekmektedir.

Konu ile ilgili diğer bir hadisinde de Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurur:

إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الرَّجُلَ
لَيُصْدَقُ حَتَّى يُكْتَبُ عِنْدَ اللَّهِ صِدْقًا وَإِنَّ الْكِذْبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ
وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبُ عِنْدَ اللَّهِ
كَذَابًا

“Şüphesiz doğruluk hayra ve iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında siddik (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık fücûra (yoldan çıkmaya) sürükler. Fücûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında çok yalancı (kezzab) diye yazılır.”⁵

³ Saff, 61/2, 3.

⁴ Hûd, 11/112.

⁵ Buhâri, “Edeb”, 69; Müslim, “Birr”, 103-105.

Şüphesiz hiçbir müslüman, Allah katında yalancılıkla damgalanıp O'nun huzuruna kara bir yüzle çıkmak istemez. Fıtratın gereği doğrudur. Bu sebeple bir müslüman için doğruluk temel tutum olmalıdır.

Ziya Paşa'nın dediği gibi; “İnsana sadakat yaraşır görse de ikrah / Doğrunun yardımcısıdır Hz. Allah.”⁶ Yani neye mal olursa olsun, insan olan insan, doğruluktan şaşmaz ve şaşmamalıdır. Nitekim Rabbimizin de bu yüksek meziyet sahibi kimseleri sahipsiz bırakmayacağı ve daima onların yardımcısı olacağı, ilâhî vadinin gereğidir. Yüce Mevlâmız âyet-i kerimede aynı hakikati şöyle ifade buyurmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا
وَلَا تَخْزَنُوا وَابْشُرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا
مَا تَدْعُونَ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ

“Şüphesiz ‘Rabbimiz Allah’tır’ deyip de, sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: ‘Korkmayın, üzülmeysin, size, (dünyada iken) vaad edilmekte olan cennetle sevinin! Biz dünya hayatında da âhirette de sizin dostlarınız. Çok bağışlayan ve çok merhametli olan Allah’tan bir ağırlama olarak, orada canlarınızın çektiği her şey var, istediğiniz her şey orada sizin için var’.”⁷

Allah’a inanan, sonra da bu inanca uygun olarak dosdoğru yaşayan, söz ve hareketlerinde dürüst davranan, hile ve sahtekârlığa sapmayan müminlere ölüm anında, kabirde, ölüm sonrası yeniden dirilmede; hâsılı her korkulu anda gelen melekler, kendilerine dünya ve âhîret hayatında dost olduklarını söylerler, yalnız olmadıkları müjdesini de verirler.

⁶ Vehbi Evinç, *İki Munakkit Şair ve İki Şaheser*, Adana 1940, s. 28.

⁷ Fussilet, 41/30, 31, 32.

Demek ki, doğru kimseler, bir bakıma bu dünyada da ilâhî iltifat ve yardıma mazhar olurlar. “Meleklerin dostluğu” diye ifade edilen bu mazhariyet, inşallah ilahî emre uygun bir istikamet üzere yaşamayı kolaylaştıracaktır. Hicret sırasında Hz. Peygamber’in, arkadaşı Hz. Ebû Bekir’e,

لَا تَحْزَنَنَّ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا

“..Üzülme; çünkü Allah bizimle beraberdir”⁸ dediği gibi, Allah, dostlarını hiçbir zaman yalnız bırakmaz. Yeter ki insan, Allah ve Resûlü’ne dost olmanın ne demek olduğunu ve bu dostluğun yolunun doğruluktan geçtiğini bilsin.

Hz. Peygamber’in şu hadisine kulak verelim:

عَنْ أَبِي عَمْرٍو وَقَيْلِ أَبِي عَمْرَةَ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ
قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا
غَيْرَكَ . قَالَ : قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ ثُمَّ اسْتَقَمْتُ

Ebû Amr (veya Ebû Amre) Süfyan İbni Abdullah (r.a.)’tan şöyle rivayet edilmiştir: “Ya Resûlellah!” dedim; “Bana İslâm’ı öylesine tanıtt ki, onu bir daha senden başkasına sormaya ihtiyacı hissetmeyeyim.” Resulullah (s.a.s.), “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!” buyurdu.⁹

İstikamet sağlam bir imanın meyvesidir. Doğrulukla Müslümanlık birbirinden ayırlamaz. Müslüman denince doğru kişi akla gelir. Zaten doğru bir hayat yaşamayanın yaptığı ibadetler şeklen ibadettir, asıl niteliklerini yitirmişlerdir. Onun için Hz. Peygamber, oruçlu kimseleri kastederek bizleri şöyle uyarmaktadır:

مَنْ لَمْ يَدْعُ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدْعَ طَعَامَهُ
وَشَرَابَهُ

⁸ Tevbe, 9/40.

⁹ Müsim, “İmân”, 62.

“Kim yalan konuşmayı ve yalan-dolanla iş yapmayı terk etmezse, Allah o kimsenin yemesini, içmesini bırakmasına kıymet vermez.”¹⁰

Güvenilir olmak dürüstlüğüñ ayrılmaz parçasıdır. Güvenilirlik vasfını yitirmek münafıklık alametidir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) buyuruyor ki:

أَيُّهُ الْمُنَافِقُ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِمِنَ
خَانَ؛ زَادَ فِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وَزَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ

“Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler. Söz verince sözünde durmaz. Kendisine bir şey emanet edilince hıyanet eder.”¹¹ Müslim’in bir rivayetinde şu ilâve vardır: “Oruç tutsa, namaz kılsa, müslüman olduğunu söylese (veya zannetse) de.”¹²

Verilen söze bağlılık (ahde vefa) da güvenilirlik kapsamında yer alır. Nitekim bu konuda Rabbimiz şöyle buyuruyor:

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“...Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren sözünden) sorumludur.”¹³

Güvenilirliğin önemli bir yansıması da emanete hıyanet etmemektir. Âyet-i kerimede

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا

“Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi emrediyor.”¹⁴ buyuruluyor.

¹⁰ Buhârî, “Savm”, 8, “Edeb”, 51.

¹¹ Buhârî, “İmân”, 24, “Şehâdât”, 28, “Edeb”, 69; Müslim, “İmân”, 107-108.

¹² Müslim, “İmân”, 109-110.

¹³ İsrâ, 17/34.

¹⁴ Nisâ, 4/58.

Allah Resûlü de konuyu veciz ve aynı zamanda kapsamlı bir hadisle şöyle ifade buyurur:

الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَخُونُهُ وَلَا يَكْذِبُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى
الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: عَرَضُهُ وَمَالُهُ وَدَمُهُ، التَّقْوَى هُنَا بِحَسَبِ امْرِئٍ مِنَ
الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona hıyanet etmez, yalan söylemez ve yardımı terk etmez. Her müslümanın, diğer müslümana ırzı, malı ve kanı haramdır. Takva buradadır. Bir kimseye şer olarak Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi yeter.”¹⁵

Aldatmak güvenilirliği yok eden başlıca olumsuz davranışlardandır. Hz. Peygamber (s.a.s.), özellikle müslümanları, diğer müslüman kardeşlerini aldatmamaları hususunda şiddetle uyarılmış ve şöyle buyurmuştur:

مَنْ عَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا

“Bizi aldatan bizden değildir.”¹⁶

Güvenilirlik Hz. Muhammed’in peygamber olmadan önceki hayatında çok dikkat çeken özelliğidir. Şöyle ki, Kur’an’ın,

وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ

“Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin”¹⁷ âyetiyle Hz. Muhammed’i ilâhî övgüye mazhar kılmasının büyük hikmetlere mebni olduğu aşikârdır. Aynı zamanda İslâmiyet’ten evvel, çocukluk ve gençlik hayatı boyunca, Hz. Peygamber’in en tanı-

¹⁵ Tirmizî, “Bir”, 18.

¹⁶ Tirmizî, “Büyü”, 74, No: 1315.

¹⁷ Kalem, 68/4.

tıcı vasfı “Muhammedü'l-Emin” olduğu da herkesçe bilinen bir husustur. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm,

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

“Andolsun, Allah'ın Resûlü'nde sizin için güzel örnek vardır” âyetiyle onu, insanlığın tümüne rehber ve model kılmakta; yani “usve-i hasene” olarak ilân etmektedir. “Usve-i hasene olmak” da, her şeyden evvel güvenilir olmayı gerektirir. Zaten cahiliye devri insanı olan müşrikler Hz. Muhammed'e bu özelliğinden dolayı iman ettiklerini itiraf ediyorlardı. Elbette hiçbir insan, kendisine itimat etmediği, söz ve davranışlarına güvenmediği kişinin inancını, dinini kabullenmez.

Kureyş müşriklerinin şikâyeti üzerine, Habeşistan'a sığınan müslümanların sözcüsü Cafer bin Ebî Talib'in, Kral'a hitaben yaptığı hitabedeki ifadeler bunun göstergesidir. Neden atalarının dinini bırakıp başka bir din edindiklerini soran Kral'a Cafer şu çarpıcı sözlerle cevap vererek der ki:

“Ey Kral! Biz cahiliye ehli olan bir toplumduk; putlara tapar, ölmüş hayvan leşini yer, fuhuş yapar, akraba ile ilgilenmez, komşulara kötülük yapar; kısaca güçlü olanlarımızı zayıf olanımızı âdeta yerdi, ezerdi. İşte biz böyle bir hayat sürdürürken Allah, içimizden bir peygamber gönderdi. Biz de, bu peygamberin ailesini ve kim olduğunu bildiğimiz gibi, onun ne kadar doğru, iffetli ve güvenilir olduğunu da biliyoruz. O bizi, (sayısız putlar yerine) bir olan Allah'a inanmaya ve sadece O'na ibadet etmeye davet etti. Aynı zamanda o bize, yalan konuşmamamızı, emanete hıyanette bulunmamamızı ve akrabalarımızı gözetmemizi... emretti. İşte bunun için biz de O'nun söylediklerini tasdik ettik ve O'na iman ettik.”¹⁸

¹⁸ İbn Hişam, Siyer, Tahkik: Mustafa es-Seka, İbrahim el-Ebyarî, Abdulhafız Şibli, Turas el-Arabiye Yayını, c. 1, s. 336.

Şüphesiz Resûlullah'ı her yönü ile örnek alıp dürüst ve güvenilir olma yönünde iradeli ve azimli olmak ve bunu gerçekleştirmek bizi Allah'ın rızasına kavuşturur.